

segítette több formában (oktatási segédanyagok lektorálása; órák tartása; találkozások diákokkal; tudományos publikációk cseréje; publikációs lehetőségek teremtése; közös konferenciák szervezése; tanulmányutakra való meghívások stb.).

Az egykori Pilseni Tanárképző Főiskola (Pedagogicka fakulta v Plzni) oktatója 1924. szeptember 4-én született a cseh sörök egyik „öshazájában”, ahová az egész életpályája kötötte a helyi cseh tanszék révén. Az egyszerű vasutascsaládból származó fiatalember a II. világháború után fejezhette csak be a tanulmányait a világhírű Prágai Károly Egyetemen cseh és angol szakon, ahol olyan példaképeket talált magának az oktatói között, mint *Vladimír Šmilauer*.

Egy rendkívül viharos időszak után 1978-ban lett docens – politikai okok miatt –, majd 1989-ben professzor a cseh tanszéken, ahol a legtöbb publikációval rendelkezett.

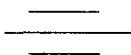
A *Cseh nyelvészet bibliográfiája* 1979–1988 71 munkáját jegyzi. A *Ki kicsoda?* című prágai kiadvány (1991) munkahelyéről, a Nyugat-Csehországi Egyetemről mindössze 3 oktatót említ meg – közülük az egyik – Lumír Klimeš professzor.

L. Klimeš nemzetközi hírű és rangú konferenciák (O slangu a argotu) fáradhatatlan szervezője és aktív résztvevője volt még 2004-ben is, jóllehet a konferenciasorozat indítási éve 1977.

Tudásvágyát jellemezte, hogy a rövid pécsi tartózkodásai során is rendszerint felkereste a pécsi Egyetemi Könyvtárat, ahol kutatásokat folytatott, amelyek tanulmányok formájában realizálódtak.

Tanítványai közül ma heten dolgoznak a Nyugat-Csehországi Egyetem Cseh Tanszékén – legtöbbjük tudományos fokozattal rendelkezik.

Kívánunk a jubilánsnak Magyarországról is további sok sikert a bohemisztikai kutatásaihoz, amelyek számunkra is fontosak.

KALÓ BÉLA

szaktanár

Martinkó András Általános Iskola

Szuhogy

A náciizmus és a holokauszt összefüggése.

A Helméczy-tankönyv lehetőségei

Az általános iskola 8. osztályában kerül sor a náciizmus, illetve a holokauszt tanítására. A Nemzeti Tankönyvkiadó történelemkönyvében a következő fejezetek foglalkoznak a témával: 6. fejezet: A náciizmus Németországban; 25. fejezet: Nyilas hatalomátvétel. Hadműveletek hazánk területén; 26 fejezet: Az európai és a magyar zsidóság tragédiája: a holokauszt.

A tanórán kívül multikulturális foglalkozáson, szakkörön stb. is szólhatunk e témáról.

A náciizmus mechanizmusa

A náciizmus kialakulása téma eseménytörténeti jelleggel követi végig a hitleri diktatúra kiépítését az 1930-as években, s természetesen csak objektív magyarázatokat adhat a felvetődő kérdésekre. Ez a tankönyv dolga. A tanár feladata viszont, hogy ezt a leckét is kiegészítse, erre hasznos fogódzót ad a szakirodalom (pl. George Bailey: Egy rögeszme története. Bp. 2003. A zsidók Németországban című fejezete, amely Nagy Konstantin korától Hitlerig mutatja be a zsidóság németországi történetét, utalva a főbb évszámokra és eseményekre.

A történelemtanár már itt természetesen kicsit pszichológus is, hiszen az előítélet fogalmát, az előítélet-típusok adekvát megfelelőjét a 14 éves korú gyermekek nyelvére lefordíthatja. (Nem értünk egyet azon véleményekkel, amelyek kizárják a történelemtanítástól az érzelmeket.) Visszapillanthat a pedagógus Luther korára vagy még előbbre (Bailey könyve ebben is hasznos kapaszkodó), hogy honnan indulhatott el az antiszemitaizmus, s hová, mivé fejlődhetett az évszázadok alatt. A tananyag egyben választ adhat arra a problémára is, hogy a náciizmus kiépülése, s ennek nyomán a holokauszt bekövetkezte az ember tömeges elembertelenedésének mélypontja lehet.

A náci ideológia antiszemita és rasszista vonásait külön ki kell emelni a tananyag tárgyalása folyamán. A hitlerizmus természetrajzáról tudatosítani kell a tanulóknak az agresszivitás lényegét, azt a tényt, hogy Hitler környezetében a legteljesebb konformizmus uralkodott, elhajlásnak nem volt helye. Ilyen légkörben a legbarbárabb cselekedetek is ésszerűnek tűnhettek.

A fasiszta mentalitás jellemzőit is kiemelhetjük: merev gondolkodásmód, konvencionális értékrendszer, megtorlás-elv, erős tekintélytisztelet és gyanakvó magatartás volt jellemző a náciakra, akik nem csak egyszerűen a zsidóktól idegenkedtek, hanem heves előítéletet tanúsítottak minden kisebbségi csoporttal szemben. A „mezei” náci maga is öntörvényű személyiséggé vált, s ehhez is szokott hozzá környezetében.

A zsidóságról

A zsidóság rövid történetére, helyére is kitérhetünk a leckék tárgyalása folyamán, kiemelve az előítélet (antiszemitaizmus) fő okait:

– a gazdasági-politikai konkurenciát (konfliktust); az áthelyezett (displaced) agressziót; a személyiség szükségleteit; a fennálló társadalmi normához való konformitást.

A szociálpszichológia ezen megállapításait természetesen a gyermekek nyelvére kell lefordítani s mindennapi példákkal alátámasztani.

A zsidóságról mint népről is beszélünk kell, s külön kitérőt jelenthet a magyar zsidóság holokausztja, s annak előzményei. A zsidók magyarországi története dióhéjban, a 20. századi helyzet, a zsidótörvények, az 1920-as numerus clausus – ezek hatása, jelentősége fontos a dolgok és az események megértéséhez.

Ki kell emelni, hogy Magyarországon is eljutottak addig a zsidótörvények, hogy immár nem vallási, hanem faj- / hovatartozási alapon választották ki megsemmisítésre emberek százazreit. (Kapcsolat a magyar irodalommal: Radnóti és költészete, vallomása a pokolból.)

A zsidóellenes intézkedések és az emberi humanitás (a zsidómentő akciók) szintén a 25. tananyag keretén belül tanítható, esetleg több órát biztosítva a tanmenetben az események és a nem mindig látható háttér feldolgozására.

A holokauszt 20. századi tragédiája

Helméczy Mátyás tankönyvének 26. fejezete foglalkozik az európai és a magyar zsidóság tragédiájával, amelyben kísérletet tesz arra, hogy a 14 éves gyermekekben is tudatosuljon ez a szörnyű vézskorszak.

A tankönyv definiálja a holokausztot, elemzi a német megszállást követő zsidóüldözést, s kiegészítő anyagként közli az antiszemitizmus magyarországi megnyilvánulását.

Hangsúlyozza ugyan, hogy a kor vezető politikusai (Horthy és Bethlen István) nem voltak antiszemiták, s jó kapcsolatot ápoltak a zsidóság vezetőivel, a zsidótörvények mégis létrejöttek, miként megvalósulhatott a munkaszolgálat, a gettó és a gyűjtőtábor is.

Az eseménytörténetbe beágyazva a történelemtanár itt kitérőket tehet. Megemlítheti, hogy több jelentős írónk, költőnk, tudósunk és a magyar Nobel-díjasok közül nem egy zsidó származású. Az eddig egyetlen irodalmi Nobel-díjas, Kertész Imre éppen a holokausztról írt könyvéért, a Sorstalanságért kapta meg a legrangosabb kitüntetést.

A Kiszállítás az országból és A szervezett emberirtás című alfejezetek jól szemléltethetők korabeli dokumentumokkal, fotókkal, a Schindler listája című Spielberg-film részleteivel, illetve a Koltai Lajos által rendezett Sorstalanság egyes jeleneteivel. Maguk a tanulók is készülhetnek pl. Radnóti-versekkel és a témával kapcsolatos könyvek ismertetésével.

Helméczy a 2004-es átdolgozott kiadásban 400-500 ezerre teszi a magyarországi zsidó áldozatok számát. (Randolph L. Braham szerint a teljes veszteség 564.507, tehát jogos közel 600 ezer magyarországi zsidó áldozatról beszélni.)

A tanóra fölveti a tolerancia kérdését, azaz azt a folyamatot, amint a pedagógus eljuttatja diákjait addig a pontig, míg a tanuló a tolerancián nem történelmi egyetértést, hanem a helyzetbe való beleélést érti. A történelem oktatójának nevelőszerpepe talán itt még fontosabb, mint az eseménytörténetet szimplán felvázoló pedagógusé.

Amit meg kell értetnünk a tanulókkal: a kisebbséget a többség gyakran az előítéletek szemüvegén át látja. Zavarhatja a kisebbség, mert annak életformája megkérdőjelezheti saját életformájának természetességét, igazságát, mert folyamatosan figyelmezteti, hogy másként is lehet gondolkodni, élni.

Tudjuk, hogy az előítéletek még a sztereotípiáknál is masszívabb szerkezetek. Az előítéletet arról lehet felismerni, hogy az újonnan feltárt ismeretek nehezen képesek rajtuk változtatni.

A történelemtanárnak elsősorban ezt a pontot kell megfognia, hogy helyes irányba terelje tanítványait. Mivel az előítéletet nagyban okozza a szóban forgó tárgy nem elég mély ismerete, elsősorban ezt az ismeretkört kell minél alaposabban körüljárni.

Egy holokauszt-óra mikro tanmenete. Nevelési lehetőségek

Az óra témakörei:

A zsidóság németország és magyarországi előtörténete.

Zsidóüldözés és holokauszt.

A koncentrációs táborok – a tények nyomában.

Mi történt, hogy történt?

A szervezett emberirtás – koncentrációs táborok Európában.

Fogalmak:

Holokauszt – égő áldozat

Bűnbak

Identitás, másság, fajta, választott nép

Nemzetállam, nacionalizmus, sovinizmus, patriotizmus

Diktatúra, fajelmélet, pogrom, Endlösung

Tevékenységek:

Forrásszemelvények olvastatása

Film és dokumentumfilm-részletek

Tanári előadás

Beszélgetés – esetleg túlélő beszámolója

Taneszközök:

Térképek, korabeli fotók, diafelvételek

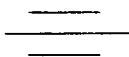
Bár nem taneszköz, de lehetőség:

Szabadidőben látogatást lehet tenni valamelyik közeli település zsidótemetőjébe.

Nevelési lehetőségek:

Az egyik tanóra záró szakaszában rövid fogalmazást írathatunk a gyerekekkel, Hogyan történhetett meg mindez? címmel.

Sajnos napjainkban is létezik valódi és látens antiszemitizmus, tevékenyek az újnáci mozgalmak, a fajelmélet mérge hat jelenleg is. Ennek a ténynek a felismerése, illetve felismertetése a történelemtanár elsődleges feladata lehet. A múlthoz való viszonyunk ugyanis személyiségünk meghatározó része.

FARKAS OLGA

főiskolai docens

SZTE Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar

Szeged

Emberi jogi nevelés Magyarországon Kompassz – Emberi Jogi Nevelési Képzők Képzése

Az Európa Tanács Ifjúsági és Sportigazgatósága Emberi Jogi Képzési Ifjúsági Programjának célja, hogy az ifjúsági munka középpontjába helyezze az emberi jogi nevelést. Az Európa Tanács a program keretében 2000-ben adta ki a *Kompassz* (iránytű), azaz *Kézi-*